

Framløga til pallborðsorðaskifti um: "Skaðáárin av misbrúki av rúsdrekka og rúsevnum", sum Blái Krossur skipar fyri í Ósaskúlanum 15. mars kl. 16.00.

Eg takki fyri, at heitt var á meg um at luttaka á hesum pallborðið í dag, sum umboð vegna landsstýrið. Tí hóast rúsdrekka- og rúsevnapolitikkur ikki hoyrir undir mítt málsøki, so hevur sitandi samgonga í samgonguskjalinum gjørt av at: “Ein greiður rúsdrekka- og rúsevnapolitikkur skal orðast sum skjótast.”

Heilsumálaráðið arbeiðir í lötuni við eini Rúsevnisheldarætlan, sum skal framleiða uppskot um ítøkilig átøk, sum skulu gjøgnumførast í tíðarskeiðinum 2015-2020.

Tað er Heilsumálaráðið, ið hevur evstu ábyrgdina av at orða rúsdrekka- og rúsevnispolitikkur, men skal politikkurin gerast í einum tøttum samstarvi við viðkomandi partar og fakkfólk á økinum – harímillum Almannaverkið.

*

Vit hava ikki neyðug hagtøl at lýsa avleiðingarnar av rúsevnistrupulleikum í Føroyum. Men hyggja vit eftir útrokningum úr danska Heilsustýrinum, vísa hasar, at einari miðal kommunu í Danmark við 50.000 borgarum, doyggja 300 fólk árliga av sjúkum, sum beinleiðis hava við samband við rúsdrekkánýtslu. Aftrat koma deyðsføllini í ferðsluni og á arbeiðsplássum har rúsdrekka er orsök.

Sama miðalkommuna brúkar 70 mió. krónur árliga til viðgerð og uppfylging til borgarar, sum drekka ógvusliga og alkoholikarar. Aftrat hesum koma útreiðslur til politi og dómstólar, hjúnarbandsslit og alt hitt, sum kemur í kjalarvørrinum á rúsdrekkamisnýtslu.

1.200 børn liva við rúsaðum foreldrum, sum í størri og minni mun ikki megna at veita neyðugu umsorganina, og í 44 % av teimum førum, tá børn verða sett heiman er rúsdrekkamisnýtsla ein týðandi orsök.

*

Sannlíkt eru hesi tølini ikki heilt sambærilig við føroysk viðurskifti, tí rúsdrekkánýtslan er heldur lægri í Føroyum samanborið við Danmark. Kortini mugu vit taka rúsdrekkaspurningin í ramasta álvara.

Samanumtikið er stóðan í Føroyum rímlig samanborið við onnur Norðurlond, tá ið tað kemur til rúsdrekkánýtslu og rúsevnismisnýtslu.

Rúm er tó altíð fyri bata. Málið má framvegis vera at minka um rúsdrekkamisnýtsluna sum heild.

Og samanbera vit okkum við Ísland, so er miðalnýtslan í Íslandi framvegis lægri enn í Føroyum.

*

Við Heildarætlanini er ætlanin at hyggja eftir og meta um tær skipanir, sum virka á økinum. Virka tær nóg væl? Eru fleiri aktørar, sum gera tað sama ella ber til at samskipa arbeiðið øðrvísi og betur, so meira fæst fyri tað sama? Eisini eiga vit spyrja, um tilboðini til misnýttaran nøktandi og um tey fevna øll, ið hava tørv, uttan mun til aldur og kyn?

Ein national heildarætlan hevur tí fleiri mál. Í arbeiðinum við heildarætlanini verður við støði í verandi skipanum og tilboðum gjørd ein meting um samlaða innsatsin sæð í mun til tørvin á økinum við tilmælum um møguligar batar.

Yvirskipaða er visjónin við Heildarætlanini fyriryrging, fyriryrging og aftur fyriryrging.

At staðfesta trupulleikan tíðliga, er ein týðandi liður í at fyriryrgja, at mann ikki verður ov illa ávirkaður av sjúkuni. Inntrivið er sannlíkt eisini nógv minni, um trupulleikin verður staðfestur beinanvegin og áðrenn hann er sloppin at vaksa.

Eisini eiga vit fyriryrgja, at tey, ið fáa viðgerð ikki vera innløgð aftur eftir lidna viðger. Tað gera vit bert við í fyrri lagi at bøta um sjálvi viðgerðartilboðini, umframt at styrkja tilboðini uttanfyri og úti í økjunum, tættari at borgaranum.

Hetta arbeiðið, sum nú verður fari undir í Heilsumálaráðnum er tí eitt ógvuliga týðningarmikið arbeiðið, sum á mangan hátt grípur inn í tað sosiala øki.

*

Vit kenna væl hugtakið passivur roykjari, og hvussu skaðiligt tað er, eisini fyri hin passiva, at verða útsettur fyri skaðiligu avleiðingunum av tubakki.

Tað sama er galdandi, tá vit tosa um rúsdrekka og rúsevni. Nærumhvørvið – hjúnafelegar og børnini – gerast passivir rúsdrekka- og rúsevnismisnýttarar, tá tey skulu liva saman við einum persóni, ið er misnýttari av alkoholi ella rúsevnum.

Ein stórur, ofta ikki so sjónligur, bólkur, eru heim, har tað verður drukkið meira enn gott er. Har rúsdrekka ein ein partur av gerandisdegnum, av vikuskiftunum, men har tað fyrigongur innan teir fyra veggirnar í heimunum. Og spurningurin er hvussu rökka vit hesum passivu alkoholikarum?

Lógin um barnavernd, hefur greiðar ásetingar um, hvør ábyrgd áliggur á okkum, sum bæði í gjøgnum okkara arbeiðið – starvsfólk á barnaansingarøkinum, skúlum, heilsusystur, kommunlæknar o.o. – men eisini okkum sum privat persónar, tá vit gera varug við, at eitt barn livir undir viðurskiftum, ið kunnu skaða tess sálarligu ella líkamligu heilsu og menning.

Hevur tú sum starvsfólk orsök til at halda – t.v.s. hevur illgruna um – at tað eru viðurskifti, sum ikki eru sum tey skulu verða – hevur tú skyldug til at fráboða barnaverndartænastuna um hetta. Gerst tú ikki tað, kanst tú verða revsaður við bót ella hefti.

Sum privatpersónur – tað kann verða familjulimir ella grannar – hevur tú skyldug at fráboða um tú hevur kunnleika til at eitt barn livir undir viðurskiftum, ið kunnu skaða tess sálarligu ella líkamligu heilsu og menning.

Eisini hava vit sum privatpersónar skyldug at fráboða barnaverndartænastuna, um vit varnast, at ein kvinna, ið er við barn hevur tørv á stuðli vegna rúsevnmisnýtslu.

Lóggávan er sostatt ógvuliga greið, og endamálið er sjálvsagt at steðga skaðiligu ávirkanina, eitt nú tað hevur at liva í einum heimi, har rúsevnmisnýtsla gongur útyvir vælferðina hjá barninum.

*

Hóast at almennar greiningar ikki vilja siga, at rúsdrekka- og rúsevnatrupulleikar eru beinleiðis atvoldin til harðskap, so vita vit av royndum, at rúsdrekka ofta eru uppií, tá talan er um harðskapsmál og húsaófrið, sum lögreglan verður tilkallað.

“Sig frá” verkætlanin – ein verkætlan, ið snýr seg um at steðga harðskapi í nærsambondum, sum er skipað undir Almanamálaráðnum, hevur sum endamál at seta sjóneykuna á trupulleikan við harðskapi, og við átøkum byrgja fyri, at harðskapur verður framdur.

Hetta verður gjørt við fleiri ymsum átøkum.

Seinastu tíðina, hevur verkætlanin m.a. ferðast kring landið at kunna um harðskap, har greitt hevur verið frá um fráboðanarskylduna og tvørfakliga samstarvi í barnaverndarlógingi.

So samanumtikið eru tvey tey mest týðandi økini at hava fokus á, tá vit skulu minkað um sosialu árinini av rúsevnamisnýtslu, eru júst hetta við fyrirbyrging og skjótum innsatsi.